

Ferit Edgü'nün “Kaçınılmaz” Adlı Küçürek Öyküsünde Bırakılmışlık Bunaltısı

VEYSEL ŞAHİN

Bin dokuz yüz elli kuşağı yazarlarından olan Ferit Edgü, şiir, öykü, deneme ve romanlarıyla günümüzde beğenilen yazarlar arasındadır. Sanatçı, yazının ve dilin bütün iklimlerinde gezerek, insanın varoluşsal kaygılarını ortaya koyar. Edgü için yazma edimi, varlığın üst bir tabakada kendini durmaksızın yaratmasıdır. Bundan dolayı sürekli yazan sanatçı, kendini yazının dünyasında metinleşen bir yüz olarak ortaya koyar.

Ferit Edgü, yazın ikliminin bir penceresi olan öykü türünde yerini sabitlemiş bir sanatçıdır. Onun öyküleri, klasik öykücülüğümüzün geleneklerinin kırılması ve öykünün olay serüveninin kısaltılması alanında kendini gösterir. Özellikle ülkemizde “küçürek öykü” (Korkmaz, 2007: 31) alanında verdiği ürünler, onun edebiyatımızdaki yerini öncelemiştir.

Küçürek öykü, insanın varoluşsal kaygılarını sorgulamasında önemli bir tür olarak ortaya çıkar. Korkmaz,

“Küçürek öyküler, çoğu kez kendini konu ettiği çoğunluğun belki uzun zamanlar bile farkına varamayacağı mutlak tükenişin öyküsüydü. Fakat bu öykü çağın zamansızlığa mahkûm ettiği insanlara ulaşabilmesi için kısa olmalıydı hem çok kısa hem de çok çok kısa, aynı zamanda sarsıcı bir etkiyi de içermeliydi. Küçürek öyküler bu yüzden dönüştü.” (Korkmaz, 2007: 31)

diyerek, Ferit Edgü'nün ruhsal çılgınlıklarının metine dönüşen yüzünü ortaya koyar.

Ferit Edgü'nün düşünsel ve ruhsal çılgınlıklarının metine yansıyan yüzünde, bireyin varoluşsal olarak bırakılmışlığı, yalnızlığı ve bunaltıları yer alır. Bu yönüyle varoluşçu felsefe ile kurulan Ferit Edgü'nün küçürek öyküleri, bu felsefi akımın bütün değerlerini içerir. Deveci,

“Varoluşçu felsefenin varlığa bakış açısını içselleştiren Ferit Edgü, küçürek öykülerinde, insan gerçeğini merkez alarak bireydeki toplumu ve toplumdaki bireyi yansıtmaya çalışır. Sosyal gerçekçi bir anlayışı benimsediği için dış gerçeklikler değiştirilmeden toplumsal değişimin yaşamayacağına inanır.” (Deveci, 2007: 73)

diyerek, Edgü'nün küçürek öykü dünyasını aydınlatmaya çalışır.

İçerik düzlemi

"Kaçınılmaz" adlı küçürek öykü, küçürek öykünün bütün şekil ve içerik özelliklerini taşır. Öykü, yedi kelimededen meydana gelir. Öykünün kısalığı öyküyü simetrik, şiirsel ve simgesel bir yapıya dönüştürür. Öykü o kadar kısadır ki bir solukta okunur ve okuyucu üzerinde derin ve yoğun bir etki yaratır. Öykünün yedi kelimededen oluşması, küçürek öykülerin genel karakteristik özelliğindedir. Aysu Erden, küçürek öykünün 250 - 300 (Erden, 2002: 314-315) sözcükle sınırlı olabileceğini söylerken, Korkmaz, "100 sözcüğü geçemeyecek anlatıları ancak küçürek öykü diye adlandırabiliriz." (Korkmaz, 2007: 33) der. "Kaçınılmaz" adlı öykü de sözcük ekonomisi itibarıyla bir küçürek öyküdür.

İnsan kendini nasıl kurarsa dünyayı öyle görür

İnsan, varoluşsal olarak kendini kendinde tanıyıp, kendini ötelere süren bir varlıktır. İnsan, kendini kendinde tanıırken, bütün insani değerlerini sorgular ve bu değerleri kendinde sürgün kılar. Her sürgün edilen değer, hem bedenen hem de tinsel olarak insanı kaçınılmaz olana biraz daha düşman ve öteki kılar. Öteki oluş ise yalnızlığın, bırakılmışlığın ve yabancığın trajedisidir. Umberto Eco bu durumu;

"Gnostik kendisini bu dünyada bir sürgün olarak, bir mezar ve bir hapishane olarak tanımlar, kendi bedenini bir kurbanı olarak değerlendirir. Dünyaya fırlatılıp atılmıştır ve oradan bir çıkış yolu bulmak zorundadır. Varoluş bir baskıdır ve biz bunu biliriz. Burada kendimizi ne engellenmiş (frustrated) hissedersenek, o denli bir iktidarsızlık bezeyanına ve öç alma arzuna kapılırız." (Eco, 2003: 46)

şeklinde açıklar. Bu trajik çatışmalar sonucunda insan, büyük bir bunaltının içine düşer. Ferit Edgü de "Kaçınılmaz" adlı küçürek öyküsünde, insanın kendini bunaltıya dönüştürüşünün öyküsünü dile getirir.

Kaçınılmaz bir son olarak insanın içine bırakıldığı dünya, insanda bırakılmışlık ve yalnızlık bunaltısını da beraberinde getirir. Özellikle öykünün başlığı, bunu bütün gücüyle bize imlemektedir.

Kaçınılmaz sözcüğü, dil bilimsel olarak ele alındığında pasif ve olumsuz bir anlam yüklüdür. *Kaç-* fiil kökünden türeyen sözcük, bir şeyden uzaklaşma, ayrılma veya kurtulma anlamına gelir. İnsan, uygun olmayan bir durum veya edimden "kaçarak" uzaklaşır / kurtulur. Peki, anlatı kişisi öyküde neden kaçıyor veya kaçmak istiyor? Bu soruya verilen cevap, öykünün izleksel dokusunu anlamamızı sağlar. Öyküdeki "*kaç-*" fiili bu anlamda öykünün en küçük açar

ibaresidir. Çünkü küçürek öyküler, şiirselliklerinin yanında derin ve yoğun anlam katmanlarına sahiptir. Öyküde her sözcük derin ve yan anlamlara sahiptir. Bu yönüyle her kelime öykünün bütün anlam katmanlarını içinde barındırır. Bu açıdan ele aldığımız öykünün başlığı “*Kaçılmaz*” ibaresi, öykünün en yoğun ve derin katmanını oluşturur.

“*Kaçılmaz*” sözcüğü yukarıda da söylediğimiz gibi pasif ve olumsuz bir anlam içermektedir. Yazara göre kaçınılmaz olan, insanın sonlu / ölümlü bir varlık olmasıdır. İnsan yaşama ne kadar bağlanırsa bağlansın, insanın değişmeyen yazgısı, onun ölümü kaçınılmaz olarak yaşayacak olmasıdır. İnsanın dünyaya gelişi elinde olmadığı gibi dünyadan / yaşamdan ayrılışı da elinde değildir. Nitekim insan, ilk günahla bunu kendinde bir korku olarak hissetmiştir. İlk günahla ortaya çıkan korku, “*babçelerden sesleri, gökyüzünden maviliği, pencereden gün ışığını ve en önemlisi insanın açık ufuklardan gününü / güneşi çekip almıştır.*” (Korkmaz, 2002: 208). Bu yüzden insan, kendini dünyaya istemeden bırakılmış, yalnız ve aciz bir varlık olarak görür.

Yazar, öykünün başlığı olan “*Kaçılmaz*” ibaresiyle insanın kendini kurma sürecine yetersiz, pasif olarak başladığını ve bundan ötürü de pasif olarak istemeden içine itildiği dünya hayatını yaşaması gerektiğini ifade eder. İnsanın, içine atıldığı hayatı yaşamaktan başka bir şansı yoktur. İnsanın kaçınılmaz gerçeği, onu bu dünyada sürüklemektir. Nitekim Sartre, “*İnsan daba önce tanımlanamaz, belirlenemez; hiçbir şey değildir o zaman. Ancak sonradan bir şey olacaktır. Kavrayacak, tasarlayacak bir Tanrı olmayınca, insan doğası diye bir şey olmaz bu durumda. İnsan yalnızca kendini anladığı gibi değil, olmak istediği gibidir.*” (Sartre, 2001: 29) der. Kaçınılmaz bir durum olarak gerçekleşen dünyaya bırakılmışlık, insanın kendini tanımasıyla trajik bir çatışmaya dönüşür. Bunun nedeni ise kurtuluşun kaçınılmaz sona doğru bir çekiliş olmasıdır. Bu çekiliş, nihayetinde insana ölümü sunarken, bir taraftan da kurtuluşun yollarını arama, bulma içgüdüsünü harekete geçirir. “*Kaç-ın-ıl-maz*”lık bir aşama gibi usuldan usula gerçekleşirken, insan her adımda kendini biraz daha yakından tanır. Her adım, imkânsızlığın ve yetersizliğin bir anlam katmanını oluşturarak, köken olarak “bitik”, “yitik” oluşun çığığını dünyaya haykırır.

Bırakılmışlığın bunaltısında insan manzaraları

Ferit Edgü, küçürek öykülerinde dünyaya bırakılan insanın trajedisini büyük bir bunaltı olarak görür. Bu yüzden dünya, onun için bırakılmışlıktır. Edgü’nün öykülerindeki bırakılmışlık, insanın yalnızlığını, korkularını ve kim-

sesizliğini iyiden iyiye büyüten bir fenomendir. Bundan dolayı öykülerindeki silik yüzler, anlatı kişileri, kendilerini fiziksel olarak tamamen göstermez. Çünkü bu silik yüzler bütün insanlığın kendisidir ve ferdi boyutta kendilerini hiçbir zaman öykülerde görünür kılmazlar. Bundan dolayı anlatı kişileri içine kondukları veya atıldıkları dünyada, bırakılmışlık / yalnızlık ve bunaltı yaşar.

Bunaltı genel anlamıyla, insanın varoluşsal değerlerine başkaldırmasıdır. Varoluşçu felsefenin kurucusu olan Sartre göre; "*İnsanlık bunaltıdır*" (Sartre, 2001: 32). Bunun nedeni ise insanın bırakılmışlığıdır. İnsanın dünyaya yalnız olarak bırakılıp yine yalnız olarak alınması Edgü'ye göre insanın kaçınılmaz sonudur. Ancak "*İnsana düşen, alın yazısına katlanmak; tevekküldür, boyun eğmektir. Çünkü bu dünyada saltanat yok insan için.*" (Sartre, 2001: 32) nihayetinde insan bu dünyada "*yurtsuzluğunu birey olarak duyumsar*" (Korkmaz, 2007: 33). İnsanın yurtsuzluğu kendi içine oturamayışındandır. Yazar; "*Sırtını dünyaya döndü. / Dünyayı önünde gördü.*" (Edgü, 1991: 44) cümlelerinde insanın bu dünyadaki yurtsuzluğu ve dünyanın insanı açımlayan bir kapsama sahip olduğunu dile getirir. Bu bağlamda öyküdeki anlatı kişinin zamana tutunamayışını da ortaya koyar. Silik yüzlü anlatı kişinin sırtını dünyaya dönmesi, ontolojik olarak kendini dünyada öteki olarak görmesidir. "*Sırtını dünyaya döndü*" ibaresi anlam olarak kişinin olumsuz bir durum sonrasında kendisini ayırıştırmasıdır. "Sırt" ve "dönmek" sözcükleri, bir şeyi geride bırakma, umursamama ve içermemek gibi yan anlamlara sahiptir. İnsan, sırtını dünyaya döndüğünde, birey olarak bütün insanlığa ve yaşama sırtını döner. Ancak dünya, insanın sırt dönemeyeceği kadar kutsaldır ve insanın hayattayken tutunacağı tek gerçektir. Dünyaya sırtını dönen kişi, yaşamın anlamını ve değerini yok sayarak kendini yitik bir varlığa dönüştürür. Dünya, insanın kendi olma süreci, yaşamın temiz, masum ve bereketli yüzüdür. Bizim için her şeyi karşılıksız veren anne rahmidir. Koruyucu, kollayıcı ve sıcaktır. İnsan için tek yaşam alanıdır. Buna rağmen öyküdeki anlatı kişinin, dünyaya sırtını dönmesi, dünyanın içerik olarak kapsadığı değerler paradoksuna bir gönderidir.

Öyküde anlatı kişinin sırtını döndüğü dünya, yaşamın ve insani değerlerin ta kendisidir. Anne karnında oluşarak büyüyen ve doğumla dünyaya gelen insan, istemeden içine bırakıldığı yaşamın tek muhatabıdır. Anlatı kişinin istemeden veya onayı alınmadan dünyaya bırakılmışlığı, onun yaşamla çepeçevre kuşatılmışlığını ilan eder. Yaşam ise ona göre yalnızlık ve bırakılmışlıktır. Gasset, "*İnsan yaşamı dar anlamıyla başkasına aktarılamaz olmasından ötürü özünde yalnızlık'tır, kökten yalnızlık.*" (Gasset, 1995: 60) diyerek, insanın bırakılmışlık

bunaltısının temel kaynaklarından birini dile getirir.

Yaşamın ödünç olarak bir başkasına verilmeyecek kadar kutsal ve değerli olması, yaşamın büyük bir acıyı / acımasızlığı da içinde barındırdığını gösterir. Yaşam bu yönüyle, insanları yalnız ve yurtsuz bir varlığa dönüştürür. Peki, dünya ve yaşama sırt dönmek, onu kapsamamak veya onu içermemek mi anlamına gelir? Tabii ki bu imkânsızdır. Bunun nedeni yaşamın ve dünyanın bizim içimizde oturmasıdır. Ayrılma veya dönmek özde asla gerçekleşmez. Bu gerçekleşmezlik, bırakılmışlığın da içe dönük bir olgu olmasına neden olur. Ferit Edgü küçürek öykülerinde, içe dönük bireylerin kendi içlerine bırakılmışlıklarını, içinde yaşanılan anın bir tezahürü olarak görür. Jung, “*İçe dönük tip, insanlara ve nesnelere karşı güvensizdir, sosyal değildir ve düşünmeyi bereket etmeye yeğler.*” (Jung, 2004: 36) diyerek tanımlar. Edgü’nün anlatı kişileri, “Kaçınılmaz” adlı öyküde olduğu gibi kendine ve insanlara güvenmeyen, sosyal ortamlardan kaçan, kendi düşünsel dünyalarına sığınan kişilerdir. Öyküdeki anlatı kişinin de dünya / yaşama sırtını dönmesi, onun güvensiz, yalnız ve yalıtılmışlığın bir göstergesidir. Bundan dolayı öyküdeki anlatı kişisi, yaşamı ve dünyayı sırtın dönülmesi gereken bir kaos olarak görür.

Yaşamın ağına takılan insan

Yaşamın kökensel yalnızlığı karşısında, hayatta kendisinden başka kutsal varlık bulamayan insan, kendilik değerlerini yitikleştirerek, yaşamın ağına takılan bir görüntü çizer. Hayatın kısalığı, ona bağımlı olan insan için vazgeçilmez bir gerçektir. Günümüzde mekân ve zamanın hızlı bir şekilde tüketilmesi, yaşamın ağına beklemeye veya kalma sürecini yavaşlatmak veya mesafeyi uzatma arzusundan kaynaklanır. Çünkü “*Yaşamak her zaman ayakta yapılması gereken bir iştir.*” (Yücel, 2005: 106) ve bu yüzden insanoğlu kendini devamlı olarak ayakta durmak zorunda hisseder.

Ferit Edgü, küçürek öykülerinde ayakta durmak zorunda kalan insanın çıkmazlarını, çığlıkların bedbinliklerini ve tedirginliklerini okuyucu ile yüzleştirir. Sırtını dünyaya dönen insan, bu dönüşle yine kendisini dünyanın içinde bulur. Çünkü “*Dünya hiçbir niyetin ya da metnin bir temel sağlayamadığı bir çarpıtılmalar ve yorumlar şebekesi olarak görünür. Kendisinin olabildiği kadar çok farklı yollardan etkilenmesine izin veren bir duyarlılıkla birlikte, anlam yaratma gücü iradesinin otantik çekirdeğini oluşturur.*” (Habermas, 1994: 142).

Yaşam, insanı dünyada her yönden kuşatan ve işleyen tek gerçektir. Bu yüzden dünya ve yaşama sırt dönmek, insanın yine dünya ve yaşama dönmesi anlamına gelir. Nitekim dünya ve yaşam, insan iradesinin otantik çekirdeğidir.

Bu yönüyle yaşam / dünya insanoğlunu bütün yönleri ile kuşatır ve kapsar. Dünya ve yaşam tarafından kapsanıp kuşatıldığını gören insan, bu kuşatılmışlık sonucunda birey olarak büyük bir tedirginlik hisseder. Ferit Edgü'ye göre insan, "Hayatın bir anlamı bulunmadığına karar kılmış. Umutsuz bir sesle çıkar yol yok diyor. (...) yarınki kuşakların mutluluğu diye kendini harcamanın anlamsızlığını görüyor (...) toplumsal gerçeklere inançsız, boşluk içinde" (Bezirci, 2003: 96) kendiyi savaş eder. Bu savaş, insanlığın ortak kaderidir. Mekânın içinde oturan insan, yurtsuzluğunu ve kimsesizliğini her hissedişinde büyük bir bunaltıya dönüşür. Ferit Edgü de bu küçürek öyküsünde insanın yurtsuzluğunu mekâna yansıtarak, yaşamın varoluşsal sancılarını trajikleştirir. Bu trajik kompleks içinde kendiliğini olumsuzlayan anlatı kişisi / kişileri, kendilik çıkmazında yine kendisine döner ve kendi çıkmazlarını kendinde tanır. Yutulmuşluğun içinde bireysel çırpınışlarla yaşama başkaldıran kişi, bunu yine kendi içine oturarak öğrenir. Nitekim mekân, dışarıdaki içerdiklerimizdir (Bachelard, 1996: 231). Aynı zamanda ontolojik olarak, evrendeki tutunma ve dönüşümlerin yeridir. Kendi içine dönen insan, bireysel dünyasını da keşfeder. Bu keşif, insana bırakılmışlığı ve yaşama takılmışlığını ona tekrardan hatırlatır. Böylece kişi, ontolojik bir kaçınılmazlığın sonucu olarak yaşama takıldığını anlar.

Dünya veya yaşamın, yutucu ve labirentleşen yüzü, Ferit Edgü'nün öykülerinde içerdiklerin dışarıya sancılı bir şekilde yansıtılması olarak ortaya çıkar. Bireyin psikolojik olarak yaşadığı mutsuzluk ve bunaltılar, onun içinde yaşadığı ortama ve düzene, yabancı ve öteki olarak çıkmasına neden olur. Öyküde kaçınılmazlıkları, kendi iradeleri, istekleri ve yetersizliklerinden dolayı yaşayan kişi (kişiler) dünyaya sırtını dönerek bu yabancılaşmışlığın karanlık yüzünü görünür kılar.

Sonuç olarak, "Kaçınılmaz" adlı küçürek öykü, insanın yaşam karşısında yaşadığı hayal kırıklığı, korku ve bunaltılarını dile getirir. Küçük masum bir günahın sonucu olarak dünya ve yaşamın ağına takılan insan, dünya ve yaşamdan istediğini bulamamıştır. Bundan dolayı insan, içine atıldığı dünya ve yaşamda bırakılmış duygusunu kökensel olarak hep hisseder. Bu duygu insanın, bireysel anlamda tedirgin ve trajik bir uyanış yaşamasını sağlar. Bu yüzden öykü, kaçınılmaz dönüşlerin, tükenişlerin ve ontolojik olarak tutunamayışın trajikliğini dile getirir.

Kaynakça

- Bachelard, Gaston (1996), *Mekânın Poetikası* (Çev.: Aykut Derman), Kesit yay., İstanbul.
- Bezirci, Asım (2003), *1950 Sonrasında Hikayecilerimiz*, Evrensel Basım yay., İstanbul.
- Deveci, Mutlu (2007), “Ferit Edgü’nün Küçürek Öykücülüğü”, *Sözcük Ekonomisi Kısa Kısa, (Küçürek) Öykü I., Hece Öykü*, Şubat - Mart, S.:19, s. 73-82.
- Eco, Umberto (2003), *Yorum ve Aşırı Yorum* (Çev.: Kemal Atakay), Can yay., İstanbul.
- Edgü, Ferit (1991), *Binbir Gece*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Erden, Aysu (2002), *Kısa Öykü ve Bilimsel Eleştiri*, Gentaş yay., İstanbul.
- Fordham, Frieda (2004), *Jung Psikolojisinin Ana Hatları* (Çev.: Aslan Yalçınar), Say., yay. İstanbul.
- Gasset, Y. Ortega (1995), *İnsan ve Herkes* (Çev.: Neyriye Gül Işık), Metis yay. İstanbul
- Habermas, Jürgen (1994), “Postmoderniteye Giriş: Bir Dönüm Noktası Olarak Nietzsche” (Çev.: Mehmet Küçük), *Modernite Versus Postmodernite*, Vadi yay., Ankara.
- Korkmaz, Ramazan (2002), *İkaros’un Yeni Yüzü Cabit Sıtkı Tarancı*, Akçağ yay., Ankara.
- Korkmaz, Ramazan (2007), “Küçürek Öykü (Short Short Story) Türü ya da Bir Çılgınlığın Metinleşmesi”, *Öyküde Sözcük Ekonomisi Kısa Kısa, (Küçürek) Öykü I., Hece Öykü*, Şubat - Mart, S.:19, s. 31-36.
- Sartre, Jean Paul (2001), *Varoluşçuluk* (Çev.: Asım Bezirci), Say yay. İstanbul.
- Yücel, Tahsin (2005), *Yazın Gene Yazın*, Can yay., İstanbul.